



РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
ВЪРХОВЕН
КАСАЦИОНЕН
СЪД

Наказателната колегия на ВКС сезира Конституционния съд с искане за обявяване на противоконституционност на текстове от НК, свързани с отнемане на превозно средство или налагане на глоба в размер на стойността на превозното средство, когато то не е собственост на извършителя на престъпление

Общото събрание на Наказателната колегия на Върховния касационен съд (ОСНК на ВКС) отправи до Конституционния съд [искане за обявяване на противоконституционност на следните разпоредби от Наказателния кодекс](#): чл. 280, ал. 5 НК и чл. 343, ал. 5 НК – изцяло, чл. 281, ал. 4 НК – в частта „или се налага глоба в размер на пазарната стойност на превозното средство в лева, ако не е негова собственост“, и чл. 343б, ал. 5 – в частта „а когато деецът не е собственик – да присъди равностойността му“.

Със Закон за изменение и допълнение на Наказателния кодекс (ДВ, бр. 67/2023 г.) са допълнени текстовете на чл. 280, чл. 281, чл. 343 и чл. 343б от НК, като са създадени нови алинея пета към чл. 280 НК, алинея четвърта към чл. 281 НК, алинея пета към чл. 343 и алинея пета към чл. 343б НК. В искането се посочва, че липсват мотиви към проектите за посочения закон, придружаващи създаването на упоменатите нови разпоредби и указващи причините и технологията на създаването им, съответно смисъла и предназначението им, както и преследваните с тях цели. „Като се отмени този факт, както и фактът на поначало девалвиращата авторитетността на закона липса на ангажираност към спазването на езиковите норми и прецизност при словесното оформяне на нормативните предписания (виж чл. 343б, ал. 5 НК), както и при извършването на чисто технически действия като препращането към точния текст, на който съответства препращащата норма (виж чл. 280, ал. 5 НК), резултатът от коментираното нормотворчество е превръщане в част от действащото право на текстове, които противоречат на Конституцията, било то изцяло (чл. 280, ал. 5 и чл. 343, ал. 5 НК) или частично (чл. 281, ал. 4 и чл. 343б, ал. 5 НК)“, пишат върховните съдии. Проблемите, които поставят четирите разпоредби, са непреодолими чрез тълкуване по предписания от чл. 46, ал. 1 от Закона за нормативните актове (ЗНА) път, защото са свързани с въвеждане на двусмислени предписания, на постановления, които са в явно противоречие с фундаментални положения в наказателното право и с режима на основни негови институти, каквито са наказанието и превантивните мерки по чл. 53 НК, и съответно в противоречие с концепцията, на която всеки от тези институти е основан, с тяхното съдържание, с правната логика при създаването им и с начина, по който е предвидено те да се прилагат. Така е нарушен заложеният във фундамента на правовата държава конституционен принцип на законността (чл. 4, ал. 1 КРБ), като е накърнена предвидимостта в правното регулиране, дестабилизирана е правната сигурност, която правовата държава, каквато е България съгласно чл. 4, ал. 1, изр. 1 КРБ, е предназначена да осигури и която е предпоставена от създаването и действието на ясно, еднозначно, непротиворечиво, стабилно и предвидимо законодателство. Нарушено е и заложеното в чл. 5, ал. 3 от Конституцията правило, както и принципът за справедливостта и юридическото равенство на гражданите (чл. 6, ал. 2 КРБ).

„Ето защо, уважавайки правото на нормотворческата власт да преценява обективните обществени нужди и да предприема законодателни мерки за засилване на наказателноправната защита на обществените отношения, включително и на свързаните със сигурността на движението по пътищата и опазването на живота и здравето на участващите в него граждани, но същевременно, отчитайки факта, че ВКС е носител на задължението по чл. 124 от Конституцията, чието изпълнение предполага наличие на съответно на Конституцията законодателство, ОСНК на ВКС прецени, че са налице в настоящия случай предпоставки да инициира пред Конституционния съд упражняване на правомощията, които той има по чл. 149, ал. 1, т. 2 КРБ“, пишат върховните съдии.

В искането са изложени подробни мотиви по отношение на всяка от четирите разпоредби. Съгласно чл. 280, ал. 5 от НК в случаите по ал. 2, т. 5 на чл. 280 НК (т.е. когато трафикът

на хора е организиран от група или организация или е извършен по поръчение и/или в изпълнение на решение на организирана престъпна група) „превозното средство се отнема в полза на държавата, ако е собственост на дееца или се налага глоба в размер на пазарната стойност на превозното средство в лева, когато не е негова собственост“. Член 281, ал. 4 НК предвижда, че когато противозаконното подпомагане на чужденец да пребивава или преминава в страната в нарушение на закона е извършено чрез използване на моторно, въздухоплавателно или друго транспортно средство, „превозното средство се отнема в полза на държавата, ако е собственост на дееца, или се налага глоба в размер на пазарната стойност на превозното средство в лева, когато не е негова собственост“. Според ОСНК разпоредбите са неясни до невъзможност за практическото им прилагане в частите, предвиждащи налагане на „глоба“ в размер на пазарната стойност на превозното средство, когато то не е собственост на дееца. В тези им части двете разпоредби въвеждат конструкции, без аналог в наказателното право до момента.

От двата текста е невъзможно да се прецени какъв точно е характерът на нововъведените „глоби“. Според Указа за прилагане на ЗНА думи и изрази с утвърдено правно значение се използват в един и същ смисъл във всички нормативни актове. „Глоба“ е юридически термин, натоварен с точно определено смислово съдържание. В наказателното право се използва за назоваване на едно от наказанията по чл. 37, ал. 1 от НК, които се налагат за извършени престъпления. Тя е уредена в Общата част на НК именно и само като наказание и съответно по начин, който дава възможност на съда да я индивидуализира по правилата за индивидуализация на наказанията съобразно с особеностите на случая, обществената опасност на дееца и имущественото негово състояние (чл. 47 НК). А „глобите“ по чл. 280, ал. 5 и чл. 281, ал. 4 НК са във фиксиран размер, величината на който е зависима единствено от пазарната стойност на превозното средство. В този смисъл разпоредбите нарушават правилото на чл. 5, ал. 3 от КРБ, което по същество изисква както да се налагат единствено предвидените в закона наказания, така и тези наказания да са с утвърденото от този закон съдържание.

Със създаването на чл. 280, ал. 5 НК и на чл. 281, ал. 4 НК практически законът въвежда едновременно налагане на две санкции от един и същи вид, т.е. на две глоби за едно и също престъпление, извършено от едно и също лице – веднъж наказанието глоба по чл. 37, ал. 1, т. 4 НК и втори път отново „глоба“, но вече като алтернатива на отнемането на превозното средство, когато то не е собствено на дееца.

Правилата на чл. 280, ал. 5 и чл. 281, ал. 4 НК са в противоречие и с общата норма на чл. 53 НК, уреждаща режима на отнемане в полза на държавата на предмета и на средството на умишленото престъпление. Върховните съдии посочват, че съгласно чл. 53, ал. 1, б. „а“ и ал. 2, б. „а“ НК средството на умишлено престъпление действително подлежи на отнемане в полза на държавата, но присъждане на равностойността му, когато то е отчуждено или липсва, е предвидено единствено когато послужилата като такова средство вещ е принадлежала на виновния. Изискването на чл. 280, ал. 5 НК и на чл. 281, ал. 4 НК за налагане на „глоби“ в размер на пазарната стойност на превозното средство, когато то не е собствено на дееца, респективно предвиденото в чл. 343, ал. 5 и в чл. 343б, ал. 5 НК присъждане на равностойността на превозното средство в аналогични хипотези, представлява не реакция на извършеното престъпление, а самоцелно допълнително санкциониране на съответното лице, пише в искането. В този смисъл накърнен е конституционният мащаб за допустимо ограничаване на правата, като е въведено ограничение, лишено от каквото и да е легитимно основание, което да прави мерките „съразмерни с характера на защитавания интерес“.

Разпоредбата на чл. 280, ал. 5 от НК е проблематична и в друга насока, което я прави изцяло противоконституционна. Нарушена е вътрешната логика и системността в конструкцията на чл. 280, тъй като текстът на новосъздадената пета алинея препраща към състава по чл. 280, ал. 2, т. 5 НК, който обаче не предвижда използване на превозно средство, било то като средство на престъплението или като негов предмет. В този му вид текстът затруднява правоприлагането поради невъзможност за тълкуване на съдържанието му, на вложения в него правен смисъл и правилното и точното негово разбиране. От друга страна, в първата своя част разпоредбата практически насочва към отнемане на превозно средство в хипотезите на престъпления по чл. 280, ал. 2, т. 5 НК, стига това превозно средство да принадлежи на дееца, без да е нужно то да е послужило за извършване на престъплението или да представлява предмет на същото.

Разпоредбата на чл. 343, ал. 5 НК предвижда, че „в случаите по ал. 3 и 4 на чл. 343 НК съдът може да отнеме в полза на държавата въздухоплавателното средство, моторното превозно

средство, плавателния съд или специалната машина, което е послужило за извършване на престъплението и е собственост на дееца, а когато деецът не е собственик – да присъди равностойността му“. Липсва последователност в подхода на законодателя, доколкото новата санкционираща по същество мярка е въведена за непредпазливите престъпления по чл. 343 НК, но не и за умишлените престъпления по транспорта по чл. 342 НК. Но причините, които обуславят противоконституционност на чл. 343, ал. 5 НК, са други. За да подлежи на отнемане в полза на държавата, необходимо условие, при това от първостепенна важност, е вещта, представляваща предмет или средство на престъплението, да е принадлежала на дееца (изцяло или поне част от нея). Прилагането на подобно преобразуване, каквото е въведено с чл. 343, ал. 5 НК, по отношение на имущество, което не е принадлежало на дееца, е немислимо. Аргументите в тази връзка, изложени при оспорването на конституционната съобразеност на чл. 280, ал. 5 и чл. 281, ал. 4 НК важат в пълна степен и тук, се казва в искането. „На следващо място, съгласно чл. 53, ал. 1, б. „а“ и б. „б“ НК на отнемане подлежат както предметът, така и средството на престъплението, единствено и само когато престъплението е умишлено. Касае се за императивно, безусловно задължително общо правило, едно от тези, които указват принципната основа, на която се прилагат превантивните мерки, свързани с отнемане на предмета и/или на средството на престъплението, което правило не може да се дерогира чрез създаване на специални разпоредби в Особената част на Наказателния кодекс. А престъпленията по чл. 343 НК са непредпазливи. Поради това при създаването на чл. 343, ал. 5 НК напълно е negliжирана същността на института на превантивните мерки“, категорични са върховните съдии.

Според чл. 343б, ал. 5 НК „в случаите по ал. 1 – 4 съдът отнема в полза на държавата моторното превозно средство, послужило за извършване на престъплението и е собственост на дееца, а когато деецът не е собственик – да присъди равностойността му“. Така формулирано, предписанието поставя проблема, който вече е назован във връзка с коментара на чл. 280, ал. 5 НК и на чл. 281, ал. 4 НК и възможността от гледище на общата норма на чл. 53, ал. 1 НК за отнемане в полза на държавата на вещта, представляваща предмет/средство на престъплението, съответно за присъждане на паричната нейна равностойност, когато тази вещ не е принадлежала на дееца, и нарушаването на заложеното в чл. 5, ал. 3 от Конституцията правило, както и на принципите на пропорционалност, справедливост и равенство на гражданите пред закона, които чл. 6, ал. 2 от Конституцията е предназначен да обезпечи.

„Изложеното ни дава основания да настояваме, че коментиранията интервенции в материалния наказателен закон са произволни, хаотични, противоречащи на самата юридическа негова същност, като чрез тях са въведени мерки, оставащи извън стандартите на наказателното право, на Наказателния кодекс и на Конституцията. Проблемите, пред които тези интервенции изправят съдилищата в практическата правораздавателна тяхна дейност, и невъзможността тези проблеми да бъдат решени по предписания от чл. 46, ал. 1 ЗНА път правят сезирането на Конституционния съд необходимо“, обобщават върховните съдии.

Пълният текст на искането до Конституционния съд е публикуван в сайта на Върховния касационен съд.

12.04.2024 г.

Роза Георгиева –
началник на кабинета
на председателя на ВКС
тел. 0888/843297, 02/9219442